

rászorítani a jelenlegi kormányt. Amelynek még mindig az a terve, hogy iskolarendőrséget alapítson, katonákat küldjön tanítani, tanári elitképzést rittyentsen a belső kör számára, de egészében ne változzon semmi. Ilyenkor az Orsós János által vizionált kétszáz év ezernek tűnik. Mert nagyon hosszú az út odáig.

A tanárokat jobban megértem. A rabszolga már csak arra vágyik, hogy egy kicsit kevesebb legyen a robot, egy kicsivel több a fejadag. És igazából egyszerűbb frontálisan tanítani, mint bárhogy máshogy. Elmondom, tanuld meg, visszakérdezem, leosztályzom, és vége a tanévnek. Csak a kíváncsiságnak, a felfedezésnek és a kapcsolatnak is.

A jelenlegi akarat nem ez. És félok, hogy nemcsak a kormány, hanem a társadalom részéről sem. A lexikális tudás mérhető, a gyerek tekintélytisztelte, engedelmessége kívánatos. Hogy épp ez teszi felnőttként alkalmassá, hogy szolgálékúen simuljon a legközelebbi „erős emberhez”, az túl távoli következmény. Maradjon minden a régiben. Ki-ki, ahonnan jött, amit ott-honról hoz. A tanárnak pedig nincs eszköze. Nem használhatja a nádpálcát, az adminisztratív módszerek nevetségesek, marad a verbális vesszőzés, a megszegyenítés. Az egész társadalmunk a megszegyenítésre épül, és ha a családban nincs divatban, találkozik vele a gyerek az óvodától kezdve. De ez egy következő elmélkedés alapja lesz.

Végel László

83

Az unokák fellázadtak

Újra meg újra ismerkedem a bűvópatakra emlékeztető szerbiai politikai szenvedélyek hullámszásának rejtélyével. A belgrádi iskolákban és a vidéki városkákban történt tömeggyilkosság százezreket mozgósított – aztán lecsitult. A lítiumbányászat elleni ökológiai lázongás szintén százezreket mozgósított, baljósnak tűnt, de idővel az is lecsitult. A parlamenti verekedés után a kormánypártok megszavazták a törvényt, amely szerint a Rio Tinto folytathatja a lítiumlelőhelyek feltárását. A Belgrádba látogató Olaf Scholz német kancellár udvariasan ecsetelte a lítiumbányászat előnyeit, a jogállam és a sajtószabadság azonban ezúttal szóba sem került. Ugyancsak a Belgrádba érkező Emmanuel Macron Szerbia legnagyobb barátjának nevezte magát, miután Szerbia 2,7 milliárd euró értékben 12 Rafale típusú szuperszonikus vadászbombázó repülőgépet vásárolt Franciaországtól. Természetesen a jogállam, a sajtószabadság ezúttal sem került szóba. A Balkánon a nyugati tőke maga alá teperte mindkettőt, mivel nagy szüksége van lítiumra. Vučić elnök fellélegzett. Szerbia lecsendesedett.

Ezt követően tizenöt ember lelte szörnyű halálát, miután – sejtetően korrupciógyanús ügyek miatt – leszakadt az újvidéki pályaudvar alsó te-

tőszerkezetű. Óriási volt a társadalmi felháborodás, százezrek tüntettek, a kormányfő lemondását követelték, gyilkosoknak nevezték a politikusokat, és véres kezeket rajzoltak a középületek falaira. Miután a tömegtüntetések csitulni kezdtek, és Vučić elnök újra megkönnyebbült, váratlan eseményre került sor.

Közbeléptek az egyetemisták. E sorok írásakor Szerbia négy egyetemén (Belgrád, Újvidék, Niš, Kragujevac) vagy ötven tanszék hallgatói blokád alá vették az egyetemet.

Az eddigi tapasztalatok szerint ha az egyetemisták tüntetnek, akkor valaminek történni kell. 1968-ban nagy egyetemista tüntetések zajlottak, melyeknek élet Tito marsall nagyvonalúan tompította. Jó egyhetes kivárás után a pattanásig feszült helyzetben a tévékamerák előtt bejelentette, hogy a rohamrendőrök által körülzárt egyetemistáknak igazuk van, és a támogatásukat kérte. A szolgálalkú újságírók bámulatos mutatványt hajtottak végre. Nagy hirtelenjében ők is igazat adtak az egyetemistáknak, akiket előző nap még külföldi kémeknek és bérenceknek neveztek. Az egyetemisták elégedetten szétszéledtek. Tito marsall nem hajtott végre komolyabb változásokat, de hosszú távon valami mégis történt. A jugoszláviai pártelit elvesztette erkölcsi hitelét.

Hasonló eset történt 1996-ban. Tömegtüntetések zajlottak Belgrádban, amelyekhez váratlan esemény társult. Az egyetemisták is bekapcsolódtak a tüntetésekbe. Milošević megjelent a bölcsészettudományi egyetem amfiteátrumában, az egyetemisták igencsak harciasan fogadták. Az autokrata Miloševićnek rövid távon sikerült megőriznie hatalmát, de ettől kezdve alaposan megcsappant az erkölcsi hitele. A végső csapást négy évre rá szenvedte el, amikor szintén az egyetemisták szervezte Otpor (Ellenállás) tömeges akciókat szervezett. A kelet-közép-európai autokraták nagyapja, Slobodan Milošević megszimatotha a veszélyt, ennek már fele sem tréfa, gondolta, és tömegesen tartóztatta le az Otpor aktivistáit.

Mi történt? Ezt bezzeg zokon vették a szülők. Tanúja voltam ennek is. Az egyik este háztömböm egyik lakója – aki mindeddig nem titkolta, hogy szenvedélyes Milošević-párti – dúvadként igyekezett a városi rendőrőrs előtti tüntetésre. A liftben engem is arra buzdított, hogy tartsak vele, mert a rendőrség letartóztatott és állítólag elagyabugyált egy csoport egyetemistát. Nem tűröm, hogy verjék a gyerekeinket, hajtogatta. Pár hét múlva lángokban állt a szerbiai parlament, és Milošević megbukott.

Az egyetemisták minapi tiltakozása is veréssel kezdődött. A belgrádi színművészeti kar hallgatói november végén az egyetem előtt 15 perces hallgatással tisztelegtek a vasútállomáson történt tragédia áldozatai előtt, és követelték a politikai felelősség megállapítását. Ugyanis november elsején, egy pénteki napon 11 óra 52 perckor a demonstráló polgárok szerint tömeggyilkosság történt, ezért mindennap 11 óra 52 perckor a polgárok egy része 15 percig némán megáll az utcán. Az útkereszteződésnél a forgalmat is leállították. Ezúttal az egyetem hallgatói is csatlakoztak a mozgalomhoz, és gyászoltak az egyetem épülete előtt. A hatalom megneszelte, hogy ebből baj lesz. Nem rendőröket, hanem verőlegényeket küldött a gyászoló egyetemis-

tákra, köztük voltak a kormánypárt ismert funkcionáriusai is. Válaszként az egyetemisták blokád alá vették az egyetemeket. Követelték, hogy állítsák bíróság elé a verőlegényeket, hozzák nyilvánosságra a pályaudvar felújításáról szóló szerződéseket, mondjon le a kormányfő, illetve a korábbi és a mostani újvidéki polgármester is.

Szélesebben terjedt a hír, és egymás után több belgrádi és vidéki kar csatlakozott a színművészetiekhez. Verik az egyetemistákat, döbrentek meg a mindeddig lojális szülők. A hatalom kétségbeesetten a régi, immár lejáratott eszközökhöz folyamodott. Hazaárulóknak és a horvát titkosszolgálat által finanszírozott bérenceknek nevezte az egyetemistákat. Erre az egyetemisták ironikusan válaszoltak. Hamis papírpénzt gyártottak, amelyen Vučić elnök arcmása volt látható. Igen, ezzel a pénzzel fizettek le bennünket, válaszolták a kormánymédia újságíróinak. Most ők tartanak nekünk erkölcsi leckét, ismerték el a professzorok, akik mind tömegesebben csatlakoztak az egyetemistákhoz. A rohamrendőrök először minket ütlegeljenek, aztán a gyerekeket, mondogatták néhányan, és a tévé képernyőjén megjelentek az első sorokban helyet foglaló tanárok. Az egyetem épületében tartózkodó fiataloknak a polgárok tömegesen szállítják a tisztítószeret, az élelmet, a plédeket. Már túl sok az élelem, üzenik az egyetemisták, csak ásványvízre van szükségünk, mire a polgárok autókkal flakonokban szállították az ásványvizet.

Mindeközben néhány rangos újvidéki és belgrádi gimnázium diákjai is csatlakoztak az egyetemistákhoz. A minap a földművesek is – akiknek egyébként is akadt elszámolnivalójuk a kormánnyal – bejelentették, hogy az egyetemistákkal való szolidaritás jeléül csatlakoznak hozzájuk. Traktorkkal eltorlaszolják a fontosabb útvonalakat. A nekik tett ígéretét nem teljesítette a kormány, ezért csak akkor lesznek hajlandók tárgyalni vele, ha a földművelésügyi miniszter, Šešelj pártjának egykori rangos tisztségviselője beadta a lemondását.

Vučić elnök a szokásos módon reagált. Akárcsak munkatársai, egy ideig ő is kérlelhetetlen volt, de pár nap múlva puhább változattal állt elő. A nemzethez intézett beszédében ecsetelte a szerbiai aranykor ragyogó teljesítményét, számos területen a legjobbak vagyunk Európában, dicsekedett, s kitért az egyetemistákra is. Bejelentette, hogy teljesíti a követeléseiket. Mindeközben az egyetemisták az elnöki palota előtt azt skandálták, hogy véres kezekkel nem lehet jövőt építeni. Beszédével zavarba hozta saját munkatársait, akik reggel még cinikusan hirdették, hogy a követeléseket nem lehet teljesíteni. Vučić viszont aktákat szedett elő, íme, mondta, itt van a dokumentáció, bizonygatta, miközben pártja ezzel egy időben nem volt hajlandó felmenteni tisztségéből az egyik verőlegényt. Ez is bizonyítja, milyen zavar uralkodik a kormánykörökben.

A szociológusokat, a politológusokat, az elemzőket meglepte a fiatal nemzedék felbuzdulása, hiszen mindeddig a fiatalok érdektelenségéről vagy konformizmusáról töprengtek. Az események hatása alatt azonban arra a következtetésre jutottak, hogy ez csak a harminc és a negyven év körüli nemzedékre érvényes, a húszévesek immár szabadon és kritikusan gondol-

kodnak. Úgy látszik, ezúttal helytálló Cs. Szabó László szellemes megállapítása, hogy a gyermekek nem értik a szülőket, viszont az unokák szót értenek a nagyapákkal. Úgy tűnik, a nagyapák lázadó szelleme ébredszik a fiatal nemzedékben.

Vučić a bejelentéssel időt akart nyerni, de az egyetemisták kitartottak. Nem hajlandók tárgyalni az elnökkel, s ezzel a mindeddig rendkívül népszerű elnök hitelvesztése elkezdődött. Újabb engedmények következtek. A következő nap néhány verőlegény lemondott a tisztségéről, de nem állították őket bíróság elé. Az egyetemisták továbbra is tüntettek.

Vučić abban reménykedik, hogy az újévi és az ezt követő ortodox karácsonyi ünnepek és az utána következő vizsgák miatt az egyetemisták szétszédnek, tehát ez a mozgalom is kifulladásra kerül, mind minden eddigi demonstráció. Megtörténhet, hogy a kormányzat számítása beválik, december végére Szerbia újra lecsillapodik, és folytatódik a permanens válság.

Az eddigi tapasztalatok szerint az egyetemista mozgalmak következményekkel járnak, ha nem rövid, akkor középtávon, hiszen nem az ellenzéki pártok, hanem a fiatalok képesek megingatni az uralkodó politikai elit erkölcsi tekintélyét és hitelét, amelyen az újvidéki pályaudvar tetőszerkezete alatt történt halálos baleset miatt egyébként is megjelentek az első repedések, annál is inkább, mert a kormányzat rosszul kommunikálta a tragédiát. Az ügyészség első jelzései pedig arra utalnak, hogy a „kis halak” között keresik a bűnösöket, tehát elmarad a politikai felelősség megállapítása. Az utca népe pedig éppen ezt követeli.

86

Meglehet, hogy az egyetemista tüntetések rövid távon nem járnak sikerrel, de evidens, hogy a rezignált társadalomban feltámasztották a reményt. Ezt tapasztaltam minapi belgrádi tartózkodásomkor is. Egyik újvidéki barátom kiérdemelte egy rangos civil szervezet a Hivatás Vitéze elnevezésű díját, amelyet a belgrádi Nemzeti Színház nagytermében osztottak ki. Kilenc évvel ezelőtt nekem nyújtották át ezt a díjat, amelynek átvétele után kiléptem a színház Köztársaság térre nyíló erkélyére, ahol az egykori nagy belgrádi demonstrációk kezdődtek. Kilenc évvel ezelőtt eléggé pesszimista volt a kritikusan gondolkodó értelmiségiek hangulata. Most is kiléptem az erkélyre, azzal a felismeréssel, hogy a civil társadalom sokkal bizakodóbb. A karzaton tiszteletbeli vendégként az egyetemisták küldöttsége foglalt helyet. Annak örültem legjobban, hogy lelkesen megtapsolták őket azok, akik rogyadozó lábakkal nem tudnának feljutni a karzatra. Tapsoltak, mert végre feltűntek azok, akik reszkető kezükből átveszik a stafétát.